

социального (политического) взаимодействия и легитимизации, исследуемых в классическом и постмодерном дискурсе.

Ключевые слова: политическая власть, институционализм, социальное (политическое) взаимодействие, легитимность.

Bulbeniuk S. Basic sociopsychological characteristics of the institutional dimension of political power

Discusses basic socio-psychological characteristics of the institutional dimension of political power in the context of the analysis of the specific social (political) interaction and legitimization, of the investigated in the classical and post-modern discourse.

Keywords: political power, institutionalism, social (political) interaction, legitimacy.

УДК 328(477)«2004»

Нечипоренко Юлія Сергіївна,
аспірантка кафедри політичних наук
Національного педагогічного університету
імені М.П. Драгоманова

**ФУНКЦІОНАЛЬНІСТЬ УРЯДУ УКРАЇНИ В УМОВАХ КОНСТИТУЦІЙНОЇ
МОДЕЛІ ОРГАНІЗАЦІЇ ВЛАДИ (РЕФОРМА 2004 р.)**

Розглядається механізм формування уряду коаліцією депутатських фракцій та аналізується функціональність вищого органу виконавчої влади у період дії реформи.

Ключові слова: конституційна реформа, парламент, коаліція, уряд.

Для посткомуністичних країн злагоджена робота вищих органів влади – це основа успішного транзиту до демократії. Але для цього спочатку необхідно забезпечити належне правове регулювання і як показала практика на прикладі вітчизняних реалій – законодавець не зміг з першого разу прописати ефективну систему стримувань і противаг вищих органів влади в Україні, що у свою чергу стало причиною численних політичних криз. Така ситуація спочатку викликала дискусії щодо шляхів реформування конституційного дизайну країни і в результаті проведення конституційної реформи, яка не вирішила існуючих проблем українського парламентаризму і залишила відкритим питання подальших реформ. Особливої уваги заслуговує проблема формування уряду коаліцією у вітчизняних умовах, адже коаліційний уряд мав підвищити взаємодію виконавчої і законодавчої влади та забезпечити доцільність ухвалених законів.

Аналізуючи діяльність вищих органів влади в Україні, слід звернутися до праць вітчизняних вчених, які досліджують проблеми сучасного парламентаризму і зокрема вплив конституційної реформи на функціонування уряду та парламенту, а саме: Ю. Шемшученко [1, 2], А. Крусян [3, 4], В. Шаповала [5], В. Савчина [6] та ін. Необхідно відмітити і роботу експертів аналітичного центру «Лабораторія законодавчих ініціатив», які професійно надають розгорнутий аналіз діяльності парламенту. Для оцінки результатів функціонування вищих органів влади доречно використовувати соціологічні дослідження співробітників Фонду «Демократичні ініціативи» імені Ілька Кучеріва (фонд започаткував проведення екзит-полів в Україні у 1998 р.) та Центру Разумкова.

Проте маємо зауважити, що на сьогодні недостатньо уваги приділено функціональності коаліційного уряду у вітчизняних умовах, тому з метою її визначення виконаємо такі завдання: окреслимо механізм формування уряду відповідно до конституційних положень; проаналізуємо політичний склад коаліцій депутатських фракцій; на основі результатів діяльності коаліційних урядів зробимо відповідні висновки.

Отже, проведення конституційної реформи у 2004 р. на думку президента Інституту правової політики М. Оніщука зумовили «потреби еволюційного розвитку України» [7]. Про неминучість змін положень Основного Закону внаслідок розвитку соціуму зазначає і вітчизняний конституціоналіст А. Крусян [3, с. 126]. Однак необхідно визнати, що впроваджена поспіхом конституційна реформа 2004 р. викликала перманентні політико-правові конфлікти, а після її відміни отримали недореформований конституційний дизайн. Професор М. Оніщук слушно наголошує, що Україні не потрібна нова Конституція, а враховуючи зауваження та пропозиції Венеціанської комісії та Парламентської асамблеї Ради Європи, слід внести відповідні зміни до нині діючої. Перерахуємо лише деякі зазначені у доктрині недоліки: брак механізмів гарантування конституційних прав і свобод людини і громадянина, недосконала система стримувань і противаг та вади в організації й діяльності державного механізму [7].

Беручи до уваги вище викладане, визначимо основні завдання зазначеної реформи та результативність їх виконання. Отже, з 1996 р. по 2006 р. в парламенті не існувало стійкої парламентської більшості, а міжфракційні переходи депутатів стали нормою. Дана реформа визначила припинення повноважень народного депутата достроково за його невходження або вихід зі складу депутатської фракції політичної сили від якої депутат обраний [8, с. 25]. Однак політична практика продемонструвала недотримання зазначених норм: деякі депутати голосували незважаючи на позицію власної фракції, але не втрачали мандат за зміну політичного курсу. Депутати, що були виключені з фракцій не за власною ініціативою також не припиняли свої повноваження достроково [9, с. 24].

Щодо механізму призначення уряду, то відповідно до ст. 85 Конституції України від 28 червня 1996 р. парламент надає згоду на призначення главою держави глави уряду, а за поданням останнього Президент призначає інших його членів. І якщо для призначення Прем'єр-міністра необхідна підтримка законодавчого органу, то припинити його повноваження та відправити у відставку Президент має право одноособово (ст. 106 КУ). У період дії конституційної реформи з 2006 р. по 2010 р. (Закон України «Про внесення змін до Конституції України» від 8 грудня 2004 року) згідно зі ст. 83 Основного Закону коаліція депутатських фракцій мала право вносити пропозиції главі держави щодо кандидатури Прем'єр-міністра та членів уряду. Однак на практиці знову не отримали бажаних результатів: чисельність коаліції перевищувала загальну чисельність фракцій, що до неї входили, або ж була меншою, а певний період часу меншою й від половини складу парламенту. А згідно з рішенням Конституційного Суду № 11-рп/2010 від 6 квітня 2010 р. формувати коаліцію депутатських фракцій дозволялось окремим депутатам незалежно від позиції їх фракцій [9, с. 24-25].

Для зменшення міжфракційних переходів реформа передбачала імперативний мандат, але чи це є виходом для країни, яка декларує демократичний шлях розвитку. Наприклад, у ст. 104 Основного Закону Республіки Польща зазначено, що «депутати є представниками народу. Вони не зв'язані настановами виборців» [10, с. 31], тобто депутатів не мають права відкликати навіть при недотриманні політичних прав виборців.

Таким чином зазначені нововведення не підвищили ефективності роботи парламенту, оскільки не були до кінця якісно прописані, а що важливо – парламентарі самі ж їх і не дотримувалися. Питання реформування механізму формування уряду коаліцією та зменшення міжфракційних переходів депутатів залишилося відкритим.

Для вдосконалення системи стримувань і противаг конституційна реформа збільшила кількість підстав для розпуску законодавчого органу президентом, а саме: якщо коаліцію депутатських фракцій не сформовано протягом одного місяця, персональний склад уряду не сформовано протягом шістдесяти днів після відставки попереднього, а пленарні засідання однієї чергової сесії не можуть розпочатися протягом тридцяти днів [8, с. 35]. У редакції Основного Закону 1996 р. остання зазначена підстава була єдиною. І що вже традиційно – політична практика знову показала протилежні результати: у 2007 р. глава держави видав

чотири укази для розпуску парламенту, але Верховна Рада України V скликання припинила свої повноваження достроково лише внаслідок досягнення політичною елітою спільного рішення з цього питання [9, с. 25].

Реформа закріплювала відповідальність уряду не лише перед президентом, але й перед парламентом, хоча у вітчизняних реаліях ці зміни також не принесли позитивних результатів. У редакції Конституції України 1996 р. відповідальність за роботу виконавчої влади перекладається на уряд, який з 1996 р. по 2006 р. постійно змінювався [9, с. 27].

Розглянемо політичний склад Верховної Ради України V та VI скликання та проблему функціонування коаліційних урядів. Зауважимо, що коаліції у парламенті з 2006 р. по 2010 р. створювались відповідно до ст. 83 Конституції України, яка визначала необхідність формування коаліції депутатських фракцій у Верховній Раді України протягом одного місяця з дня відкриття першого засідання та право коаліції вносити пропозиції главі держави щодо кандидатури Прем'єр-міністра та членів уряду. Однак Конституційний Суд України своїм Рішенням у жовтні 2010 року вирішив визнати Закон України «Про внесення змін до Конституції України» від 8 грудня 2004 року неконституційним. Як наслідок з дня ухвалення цього Рішення парламент почав працювати згідно з положеннями Конституції України 1996 року, яка не передбачала інвеститури уряду.

Отже, за результатами виборів народних депутатів у 2006 р. за пропорційною системою до парламенту пройшли такі політичні сили: «Партія регіонів» (ПР) – 32,14 %, «Блок Юлії Тимошенко» – 22,29 %, Блок «Наша Україна» – 13,95 %, «Соціалістична партія України» (СПУ) – 5,69 %, «Комуністична партія України» (КПУ) – 3,66 % [11], тобто інтереси 77,73 % виборців, які прийшли на вибори були представлені у Верховній Раді України V скликання. Спочатку більшість утворили ПР, СПУ, КПУ та НУ. У жовтні 2006 р. «Наша Україна» вийшла зі складу уряду, який продовжив свою роботу на чолі з В. Януковичем. І це при тому, що буквально 23 січня 2005 р. лідер «Помаранчевої революції» В. Ющенко склав президентську присягу у центрі столиці.

Робота такого парламенту характеризувалася гострим протистоянням між коаліцією та опозицією, окрім того з часом деякі опозиціонери поповнили ряди більшості. Політична криза загострилася у 2007 р. і 2 квітня цього ж року В. Ющенко видав Указ «Про дострокове припинення повноважень Верховної Ради України», який парламент спочатку оцінив як такий, що не має правових підстав, однак 27 травня 2007 р. глава держави, уряду та голова парламенту підписали спільну заяву про проведення позачергових парламентських виборів.

Причину розпуску Верховної Ради України V скликання слід шукати не лише у недосконалості законодавства, але й у відсутності політичної волі парламентарів, які змінювали фракції, сформовані на партійній основі, порушуючи конституційні права виборців, прагнули отримати бажані посади, незважаючи на інтереси громадян.

Результати голосування на позачергових парламентських виборах 30 вересня 2007 р. до Верховної Ради України продемонстрували досить слабку ротацію політичних кадрів: «Партія регіонів» – 34, 37 % (175 мандатів), «Блок Юлії Тимошенко» – 30, 71 % (156 мандатів), Блок «Наша Україна – Народна Самооборона» – 14, 15 % (72 мандати), «Комуністична партія України» – 5, 39 % (27 мандатів), «Блок Литвина» – 3, 96 % (20 мандатів) [12].

У парламенті VI скликання парламентська більшість утворювалася чотири рази. У листопаді 2007 р. «Блок Юлії Тимошенко» та Блок «Наша Україна – Народна Самооборона» підписали Угоду про створення коаліції демократичних сил до якої увійшло 227 народних депутатів. А вже у грудні 2008 р. до згаданих політичних сил приєднався «Блок Литвина», збільшивши парламентську більшість до 247 голосів. У березні 2010 року влада перейшла до «Партії регіонів», яка об'єдналася з «Комуністичною партією України», «Блоком Литвина» та 16 народними депутатами і сформувала коаліцію депутатських фракцій з 235 парламентарів. Відмітимо, що «Блок Литвина» був членом коаліцій опозиційних політичних сил, що демонструє слабку політичну волю та пріоритет власних інтересів та амбіцій. В

цілому Блок Володимира Литвина як «осьова партія» був дестабілізуючим фактором роботи більшості.

Четверта парламентська більшість утворилась 4 жовтня 2010 року з 227 народних депутатів до якої увійшли «Партія регіонів», «Комуністична партія України» та «Блок Литвина». За рахунок міжфракційних переходів, за які парламентарі не несуть ніякої юридичної відповідальності, чисельність даної більшості зросла і в останній день повноважень законодавчого органу становила 239 народних депутатів.

За період роботи парламенту шостого скликання було сформовано два уряди: за результатами дострокових парламентських виборів уряд сформувала коаліція демократичних сил на чолі з Ю. Тимошенко, а у березні 2010 р. цей уряд відправлено у відставку і до влади прийшла опозиція, новим Прем'єр-міністром став М. Азаров.

У 2010 р. Україна повернулася до владної моделі 1996 р. за якої державні рішення приймаються найбільш ефективно за умови, що президент, сформований ним уряд та парламентська більшість належать до ідеологічно близьких політичних сил. У іншому випадку відбувається гостре політичне протистояння та блокування певних рішень. Враховуючи перемогу на президентських виборах 2010 р. В. Януковича (лідера «Партії регіонів»), склалася сприятлива ситуація для злагодженої взаємодії вищих органів державної влади [9, с. 21].

Загалом ВРУ шостого скликання відповідно до аналізу протоколів пленарних засідань парламенту та результатів Парламентського моніторингу, який провели експерти Лабораторії законодавчих ініціатив, ухвалила 1190 законів (до аналізу не включено ратифікаційні закони, результати роботи позачергових сесій, а також закони про ухвалення та внесення змін до Державного бюджету України): 441 в період дії конституційної реформи і 749 після її відміни [13]. Статистика свідчить, що законотворча робота парламенту поліпшилась після повернення до президентсько-парламентської форми правління. «Більш дієвою конфігурацією відносин між Президентом, Верховною Радою та Кабінетом Міністрів» [9, с. 5] за редакцією Конституції 1996 р., зважаючи на результати конституційної реформи, вважають і автори аналітичної доповіді «Проблеми конституційного транзиту в Україні».

Аналіз законів про ухвалення та внесення змін до Державного бюджету України демонструє низький рівень взаємодії виконавчої і законодавчої гілок влади у цій сфері, про це свідчить кількість змін у формі закону, починаючи з 2007 р. кількість змін щороку збільшувалась і у 2012 р. досягла максимальної кількості – 38. Для порівняння Сейм VI каденції Республіки Польща вніс зміни до бюджетного закону лише один раз у 2009 р.

Про неефективну роботу виконавчої влади в Україні свідчать і результати загальнонаціонального опитування, які презентували на прес-конференції 27 грудня 2012 р. «2012: політичні підсумки і прогнози», проведеного Фондом «Демократичні ініціативи» імені Ілька Кучеріва з соціологічною службою Центру Разумкова: населення оцінило діяльність уряду М. Азарова у 2.45 бала за 5-бальною шкалою. Тобто громадяни, інтереси яких вищі органи влади мають представляти і захищати, не задоволені їх роботою і такі настрої створюють не лише економічні показники. Аналітики Центру Разумкова наголошують, що способи політичної боротьби у парламентах V і VI скликань негативно вплинули на ставлення громадян до представницького органу, мова йде про блокування роботи парламенту та силові протистояння. Так робота ВРУ VI скликання розпочалася з блокування фракціями опозиції з метою затягування процесу обрання керівництва законодавчого органу та формування уряду [14, с. 33].

Підсумовуючи, зазначимо, що конституційна реформа розширювала установчу та контрольну функції парламенту, однак це не принесло очікуваних результатів, хоча й за словами Ю. Шемшученка ці зміни «об'єктивно були спрямовані на розвиток українського парламентаризму» [1, с. 99].

Відмітимо, що протягом окресленого періоду жодна політична партія не набрала достатньої кількості голосів на парламентських виборах для формування більшості. Відповідно до коаліції залучались різні політичні сили і як показала практика вітчизняні політики не мають досвіду вирішення проблем шляхом компромісів і поступок. Додамо ще й проблему викривлення результатів виборів, так у 2006 р. електорат віддав більшість голосів за помаранчеві сили, але коаліцію сформувала опозиційна «Партія регіонів».

На сьогодні маємо конституційний дизайн країни, який сприяє формуванню більшості формально і як правило навколо пропрезидентської партії для прийняття ситуативних рішень, тобто парламентарі не ставлять за мету виконання чітко визначеної програми дій. Для підвищення ефективності системи стримувань і противаг необхідно детально прописати на законодавчому рівні механізм формування уряду коаліцією, повноваження глави держави щодо розпуску парламенту, якщо у визначений термін представницький орган не може сформувати уряд та затвердити програму його діяльності та установчі повноваження президента та парламенту.

Література:

1. Шемшученко Ю.С. Проблеми українського парламентаризму у світлі конституційної реформи в Україні / Юрій Сергійович Шемшученко // Стратегічні пріоритети. – № 2(7). – 2008. – С. 99-104.
2. Шемшученко Ю.С. Актуальні проблеми розвитку парламентаризму в контексті конституційного процесу в Україні / Ю. С. Шемшученко, О. І. Ющик // Правова держава. – К. : Ін-т держави і права ім. В.М. Корецького НАН України, 2008. – Вип. 19. – С. 3-9.
3. Крусян А. Конституційні перетворення в Україні: доктринально-правові основи / Анжеліка Крусян // Право України. – 2012. – № 8. – С. 122-131.
4. Крусян А. Сучасний український конституціоналізм / Анжеліка Крусян. – К. : Юрінком Інтер, 2010. – 559 с.
5. Шаповал В.М. Сучасний конституціоналізм: [монографія] / Володимир Миколайович Шаповал. – К.: Юридична фірма “Салком”; Юрінком Інтер, 2005. – 560 с.
6. Савчин М.В. Конституціоналізм і природа конституції / Михайло Васильович Савчин. – Ужгород: Поліграфцентр “Ліра”, 2009. – 371 с.
7. Оніщук М. Доктрина конституційної перебудови: завдання та напрями реформи [Електронний ресурс] : Конституційна Асамблея / Микола Оніщук. – Режим доступу : <http://cau.in.ua/?p=501>
8. Конституція України з порівняльним викладом статей, змінених конституційною реформою / [упоряд. Є. О. Ковальчук]. – Харків : Бурун Книга, 2009. – 72 с.
9. Проблеми конституційного транзиту в Україні / [Янішевський С. О., Фісун О. А., Авксентьев О. Л. та ін.]; за ред. В. М. Яблонського, С. О. Янішевського. – К. : НІСД, 2011. – 52 с.
10. Konstytucja Rzeczypospolitej Polskiej. – Stan prawny na dzień 15 marca 2012 roku. – Wydawnictwo Literat, 2012. – 76 s.
11. Центральна виборча комісія [Електронний ресурс] – Режим доступу : <http://www.cvk.gov.ua/pls/vnd2006/w6p001>
12. Центральна виборча комісія [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://www.cvk.gov.ua/pls/vnd2007/w6p001>
13. Лабораторія законодавчих ініціатив. Парламентський моніторинг [Електронний ресурс] – Режим доступу : http://parlament.org.ua/index.php?action=publication&ch_id=20
14. Опозиція в Україні: стан, умови діяльності, відносини з владою. Аналітична доповідь Центру Разумкова. – Національна безпека і оборона, 2011. – № 7-8 (125-126). – С. 2-47.

Нечипоренко Ю.С. Функциональность правительства Украины в условиях конституционной модели организации власти (реформа 2004 г.)

Рассматривается механизм формирования правительства коалицией депутатских фракций и анализируется функциональность высшего органа исполнительной власти в период действия реформы.

Ключевые слова: конституционная реформа, парламент, коалиция, правительство.

Nechyporenko Y. Ukrainian Government functionality in the constitutional model of power organization (reform 2004)

The article deals with the mechanism of government formation of parliamentary factions coalition. Functionality of the highest executive body during reform 2004 is analyzed.

Key words: constitutional reform, parliament, coalition, government.

УДК 329.63

Васильчук Євген Олегович,

кандидат політичних наук,

викладач Черкаського державного бізнес-коледжу

КУЛЬТУРОЛОГІЧНІ АСПЕКТИ ДОСЛІДЖЕННЯ ФЕНОМЕНУ МОЛОДІЖНОЇ ПРОТЕСТНОСТІ, РАДИКАЛІЗМУ ТА ЕКСТРЕМІЗМУ

Проаналізовано існуючі культурологічні концепції, що висвітлюють сутність феномену молодіжної протестності, радикалізму та екстремізму. Відзначено, що молодіжний радикалізм та екстремізм постає як своєрідна соціокультурна альтернатива, що має сформовані ідейно-культурні настанови, світоглядні орієнтири, стильові стратегії маніфестації, комунікативні практики, що сприяють посиленню згуртованості екстремістського середовища та дозволяють ідентифікувати представників екстремістських угруповань.

Ключові слова: молодіжна протестність, радикалізм, екстремізм, субкультурні концепції, культурні цінності.

Множинність науково-дослідницьких підходів обумовлюється тим, що політичний радикалізм та екстремізм є одним з найбільш небезпечних і складно прогнозованих феноменів сучасності, здатного поширювати свій вплив на різні сфери суспільного життя, ставши вагомим чинником дестабілізації соціально-економічної та політичної ситуації в країні. Специфіка проявів цього явища привертає увагу представників різних соціогуманітарних наук, що підкреслює його системний та багатоаспектний характер і зумовлює вироблення міждисциплінарних підходів до його дослідження.

Стаття базується на аналізі наукових праць, що висвітлюють культурологічні засади дослідження феномену молодіжної протестності, радикалізму та екстремізму.

Метою статті є аналіз існуючих культурологічних концепцій, що висвітлюють сутність феномену молодіжної протестності, радикалізму та екстремізму.

Культурологічний підхід до феномену молодіжного політичного радикалізму та екстремізму представлений низкою субкультурних теорій і концепцій. Одним з наслідків цих досліджень стало висунення гіпотези про фрагментацію культури, її поділ на субкультури як своєрідні підсистеми культурного ядра. У межах цього підходу здійснюється аналіз стильових особливостей, форм радикальних та екстремістських співтовариств, виявляється семіотичне навантаження їх ідейно-політичних продуктів. Особлива увага приділяється дослідженню систем вербальних та невербальних комунікацій у цих співтовариствах. Зокрема, у працях Д. Доунса, П. Уїлліса та ін. аналіз причин і факторів, що зумовили зростання молодіжних протестних рухів, здійснювався крізь призму структурно-